

Paní JUDr. Lenka Teska Arnoštová
náměstkyně ministra zdravotnictví
Ministerstvo zdravotnictví ČR
Palackého náměstí 4
128 01 Praha 2
Praha, 9.4.2017

Vážená paní náměstkyně,

rádi jsme se s Vámi setkali 21. března v prostorách velvyslanectví Švédska k diskusi o harm reduction v užívání tabáku. Vaše komentáře byly promyšlené a povzbudivé. Obracíme se na Vás, protože jste si přála další informace.

Česká republika by mohla hrát podstatnou roli v novém progresivním směru EU v přístupu k tabáku tím, že by navíc k běžným komponentám kontroly tabáku podpořila strategii přístupu "harm reduction". To by mělo řadu výhod: vysoce pozitivní dopad na veřejné zdraví, pomoc kuřákům ke změně, zvýšení příjmů státního rozpočtu, bylo by to laciné a umožnilo by to investovat do dalších podpůrných služeb a přitom ušetřit.

Na podkladě švédské zkušenosti víme, že harm reduction v kontrole a užívání tabáku může významně snížit prevalenci a celkové dopady kouření. Ve švédsku kouří nyní kolem 10 % populace (v porovnání s českou prevalencí kolem 25 %)¹ a výsledkem je prokázané snížení morbidit a předčasné mortality². Podstatnou roli v tom hrála náhrada kouření cigaret mnohem méně rizikovým výrobkem, ve švédském případě to byl 'snus', tedy porcovaný tabák. V jiných zemích to mohou být jiné výrobky, pokud budou mít společnou jednu vlastnost: absence spalování a vdechování kouře – je to totiž právě kouř, nikoli nikotin, který je příčinou téměř všech onemocnění způsobených kouřením. Takové výrobky zahrnují všechny formy bezdýmného tabáku, technologie vapování, farmaceutický či čistý nikotin a zahřívávané tabákové výrobky (u nichž nedochází ke spalování).

Možnosti veřejného zdraví v harm reduction jsou široké a v případě vapování (e-cigaret) byly popsány ve zprávě Royal College of Physicians of London (RCP) z dubna 2016³. Např. pokud jde o poměr rizik, RCP odhaduje riziko e-cigaret jako nejméně o 95 % nižší než u kouření na základě toxikologie kouře a výparů k vapování:

"Although it is not possible to precisely quantify the long-term health risks associated with e-cigarettes, the available data suggest that they are unlikely to exceed 5% of those associated with smoked tobacco products, and may well be substantially lower than this figure". (5.5)
"Ačkoli není zatím možné posoudit dlouhodobá zdravotní rizika spojená s užíváním e-cigaret, dostupná data ukazují, že pravděpodobně nepřevýší 5 % rizik spojených s kouřením tabákových výrobků, dokonce budou pravděpodobně ještě výrazně nižší."

¹ European Commission. Eurobarometer Special Survey 429: Attitudes of Europeans towards Tobacco and Electronic Cigarettes. 2015. [\[link\]](#)

² Ramström L, Borland R, Wikmans T. Patterns of Smoking and Snus Use in Sweden: Implications for Public Health. *Int J Environ Res Public Health*. Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI); 2016 Nov 9;13(11). [\[link\]](#)

³ Royal College of Physicians (London), *Nicotine without smoke: tobacco harm reduction*. 28 April 2016 [\[link\]](#)

Pokud jde o účel používání, RCP uvádí, že je to především alternativa ke kouření, jíž se kuřáci snaží snížit svá zdravotní rizika:

“...the available evidence to date indicates that e-cigarettes are being used almost exclusively as safer alternatives to smoked tobacco, by confirmed smokers who are trying to reduce harm to themselves or others from smoking, or to quit smoking completely.”

“...dosud dostupná data ukazují, že e-cigarety jsou užívány prakticky výhradně kuřáky, kteří se snaží snížit rizika kouření pro sebe či pro ostatní okolo sebe nebo přestat kouřit úplně.”

Potenciální výhody harm reduction v užívání tabáku zatím plně nevyužila žádná země – většina věnuje pozornost naopak mnohem menším nebo dokonce jen spekulativním rizikům. RCP uvádí negativa tohoto přístupu přehnané opatrnosti, který má jediný výsledek – podporuje kouření:

“ A risk-averse, precautionary approach to e-cigarette regulation can be proposed as a means of minimising the risk of avoidable harm, eg exposure to toxins in e-cigarette vapour, renormalisation, gateway progression to smoking, or other real or potential risks.

However, if this approach also makes e-cigarettes less easily accessible, less palatable or acceptable, more expensive, less consumer friendly or pharmacologically less effective, or inhibits innovation and development of new and improved products, then it causes harm by perpetuating smoking. Getting this balance right is difficult.” (Section 12.10 page 187)

“Tento preventivní přístup k e-cigaretám může být prezentován jako minimalizace preventabilního rizika, např. expozice toxinům ve výparech e-cigaret, renormalizace kouření, vstupní brána či prohloubení kouření a jiná reálná či potenciální rizika.

Pokud takový přístup ale dělá e-cigarety méně snadno dostupnými, méně chutnými či přijatelnými, méně uživatelsky přátelskými a farmakologicky méně účinnými, či zabrání jejich inovacím a vývoji nových vylepšených výrobků, pak způsobuje škody udržováním kouření. Dosáhnout v tom rovnováhy je složité.”

Téměř všechny politické přístupy na úrovni Evropské unie se dostaly do této pasti - v neposlední řadě zákaz snusu, který je nevědecký, neetický a pravděpodobně nelegální⁴, ale i mnoho aspektů postojů k e-cigaretám, zakotveným v Článku 20 Směrnice o tabákových výrobcích⁵.

Česká republika by mohla hrát silnou, pozitivní a proaktivní roli v přístupu k harm reduction v užívání tabáku s pozitivním dopadem na veřejné zdraví, prosperitu, etické i fiskální aspekty. Navrhujeme níže osm prvků možného přístupu k další diskusi.

1. **Kapacita.** Vytvořit v rámci MZ ČR malý tým. Ve využití tržní minimalizace rizik užívání tabáku je velký potenciál ke zlepšení veřejného zdraví, snížení zátěže zdravotní péče a posílení fiskální pozice, ale aby to fungovalo, je třeba alespoň malý tým s jasným mandátem a ministerskou podporou. Uvítali bychom příležitost setkat se a pracovat s takovým týmem.

⁴ Bates CD. A strong case to overturn the EU snus ban - 10 reasons why legal action should succeed this time. The Counterfactual. 4 July 2016 [\[link\]](#)

⁵ Etter JF et al, Scientific Errors in the Tobacco Products Directive A letter sent by scientists to the European Union, E-cigarette Research, (Letter from 15 experts to European Commission) 16 January 2014 [\[link\]](#)

2. **Zdanění.** Využití daňového systému k podpoře preference výrobků s nízkým rizikem. Zvýšení rozdílu v daních může motivovat k přechodu z vysoce rizikových výrobků na ty s rizikem nízkým. Tedy zvýšení daní ze spalovaného tabáku v rámci norem EU⁶, zatímco zdanění bezdýmných výrobků by bylo velmi nízké⁷. Současné nové projednávání směrnice EU o spotřebních daních z tabáku (2011/64/EU) by se mělo zaměřit na využití spotřební daně z tabáku k jasné pobídce přecházet z vysokorizikových k nízkorizikovým výrobkům. To by znamenalo ponechat výrobky k vapování bez daně a výrazně nižší sazbu pro bezdýmný tabák v porovnání se spalováním⁸.
3. **Kvalitní služby.** Podpora všech nákladově efektivních možností pro kuřáky, jak přestat kouřit (včetně harm reduction strategie)⁹, se specifickým zaměřením na vysoce závislé nebo ekonomicky znevýhodněné kuřáky a kuřáky s psychiatrickými problémy nebo vícečetnými závislostmi.
4. **Reklama a propagace.** Umožnění reklamy a propagace tabáku se sníženým rizikem nebo nikotinových výrobků v rozsahu povoleném evropským právem a změna přístupu EU k této reklamě. Mladé lidi je možné chránit restrikcemi této reklamy, podobně jako to bývá v reklamě na alkohol. Tento přístup aplikuje Velká Británie¹⁰, i když jen v rámci omezení nadměrným zákazem EU.
5. **Informace pro zákazníky.** Pomoc kuřákům k informovanému rozhodnutí a volbě. Kuřáci by přešli k méně rizikovým výrobkům, kdyby byli přesvědčeni, že jejich riziko je opravdu významně menší. Ačkoli odborníkům jsou menší rizika jasná, kuřákům ve správném rozhodnutí brání matoucí zprávy medií nebo zkreslená věda – nejsou si jisti, zda je v míře rizika nějaký rozdíl. Vládní nebo jiné důvěryhodné orgány v ČR by měly poskytnout českým občanům realistické informace o rizicích různých tabákových a nikotinových výrobků. V případě, že se jedná o výrobky bez spalování a bez kouře, je riziko nejméně o 95 % menší než riziko kouření.
6. **Používání na veřejnosti.** O přístupu k vapování by měli rozhodnout vlastníci a zákony by měly chránit lidi jen před prokázanými riziky. Příklad zákazu kouření ve veřejných prostorách vede k závěru, že kouření je nebezpečné i pro okolí kuřáka – a mělo by tedy být předmětem ochrany zdraví a bezpečnosti zejména zaměstnanců. Podobné důkazy ale pro výpary vznikající při vapování neexistují a případná expozice škodlivinám by byla o mnoho řádů nižší než v případě pasivního kouření a pochopitelně se vůbec netýká bezdýmného tabáku. Nechceme obhajovat možné vapování kdekoli – jen možnost *rozhodnutí vlastníka nemovitosti* raději než paušální aplikaci zákona. To v ČR v restauracích již umožňuje současná verze Zákona o ochraně před návykovými látkami.

⁶ Czech Republic has low excise yield relative to EU norms. Excise yield per 1000 cigarettes: Czech Republic €91; Italy €137; Germany €156; France €216; UK €353. Data from European Commission, July 2016 [\[link\]](#)

⁷ Chaloupka FJ, Swenor D, Warner KE. Differential Taxes for Differential Risks--Toward Reduced Harm from Nicotine-Yielding Products. *New England Journal of Medicine* 2015;373:594–7. [\[link\]](#)

⁸ New Nicotine Alliance. Briefing paper Revision of the Tobacco Excise Directive Implications for low-risk nicotine products, 16 December 2016 [\[link\]](#)

⁹ McRobbie H, McEwen A. E-cigarette briefing (Version 2). National Centre for Smoking Cessation and Training, Public Health England. London, February 2016 [\[link\]](#)

¹⁰ Committee on Advertising Practice (UK), UK Code of Broadcast Advertising: 33. E-cigarettes Broadcast [\[link\]](#); UK Code of Non-broadcast Advertising, Sales Promotion and Direct Marketing (CAP Code): 22. E-cigarettes [\[link\]](#)

7. **Změna evropského právního rámce.** Urychlit kontrolu a změnu nesprávných právních předpisů EU. Přístup měrnice o tabákových výrobcích 2014/40/EU k výrobkům s nízkým rizikem je zmatený – byl výsledkem politických jednání za zavřenými dveřmi na konci roku 2013 a je to vidět. Článek 28 této směrnice vyžaduje přezkoumání nejpozději do května 2021. Myslíme si, že revize je třeba co nejdříve. Měla by zrušit bariéry pro ochranu zdraví a vnitřní obchod. Tato směrnice nemá žádné výhody, naopak řadu zjevně nezamýšlených důsledků¹¹. Zahájení alespoň částečné revize v roce 2018 by umožnilo upravit Články 17-20 na základě porozumění tématu než tomu bylo v letech 2012-13, kdy byly formulovány. Věříme, že ČR bude usilovat o brzké přezkoumání podle článku 28.
8. **Zrušení zákazu snusu.** Ve Směrnici o tabákových výrobcích zůstal neopodstatněně zákaz porcovaného tabáku – snusu (Článek 17). Experti v kontrole tabáku požadují odvolání tohoto zákazu a jeho nahrazení standardy kvality již mnoho let^{12 13}. To je nyní předmětem žaloby u Soudního dvora EU. Věříme, že členské státy, včetně ČR, podpoří zrušení zákazu snusu a ukončí tak toto iracionální a škodlivé opatření.

Pokud má tento přístup politickou podporu, je řada možností jak jej uskutečnit.

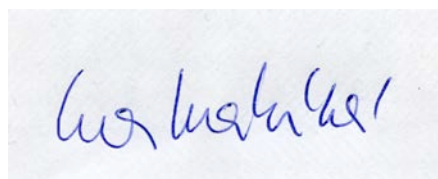
- Předběžně můžeme slíbit, že rádi poskytneme informace či argumenty pro jakoukoli z těchto oblastí.
- Rádi se spojíme či sejdeme s příslušnými osobami v čase, který bude vyhovovat.
- Doporučujeme, aby se alespoň jeden zástupce vlády ČR zúčastnil Globálního fóra o nikotinu ‘Global Forum on Nicotine’ ve Varšavě 15.-17. června <https://gfn.net.co/> . Odpoledne 15. 6. tam bude speciální sekce pro ty, kdo mají na starosti regulaci a pro vládní úředníky

Prosíme, dejte nám vědět, co si myslíte o těchto návrzích. Těšíme se na Vaši odpověď i na možnou spolupráci na zlepšení zdravotního stavu, kvality života a finanční síly v ČR.

S pozdravem,

Clive Bates
Director
Counterfactual
London
United Kingdom

Prof. MUDr. Eva Králíková, CSc.
Institute of Hygiene and Epidemiology
Centre for Tobacco-Dependence
First Faculty of Medicine and General Hospital
Charles University Prague

¹¹ New Nicotine Alliance, Letter to UK Department of Health, Assessing and mitigating unintended consequences of policies for vapour technologies and other low risk alternatives to smoking. 29 July 2016. [\[link\]](#)

¹² Axel T, Borland R, Britton, J et al The advancement of the scientific basis for the EU Tobacco Products Directive. Letter to Commissioner Dalli from practising scientists to the European Commission, 31 May 2011 [\[link\]](#)

¹³ Bates C, Fagerström K, Jarvis MJ, Kunze M, McNeill A, Ramström L. European Union policy on smokeless tobacco: a statement in favour of evidence based regulation for public health. *Tob Control*. 2003 Dec;12(4):360–7. [\[link\]](#)